

1924
Jaan
8
843

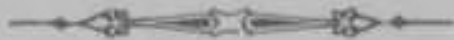
DE MADJAPAHITSCH E ONDERHOORIGHEDEN

GOEROEN EN SERAN

DOOR

J. C. VAN EERDE.

~~~~~  
OVERGEDRUKT UIT HET „TIJDSCHRIFT VAN HET KONINKLIJK NEDERLANDSCH  
AARDRIJKSKUNDIG GENOOTSCHAP, 2<sup>e</sup> Ser. dl. XXVIII, 1911, Afl. 2.”  
~~~~~


BOEKHANDEL EN DRUKKERIJ
VOORHEEN
E. J. BRILL
1911.

DE MADJAPAHITSCH E ONDERHOORIGHEDEN
GOEROEN EN SERAN

DOOR

J. C. VAN EERDE.

Sedert Dr. Brandes in 1896 het Javaansche geschiedkundige werk Pararaton (Ken Arok) of het boek der koningen van Tumapel en Madjapahit uitgaf — een boek dat door de bewerking van Brandes een standaardwerk voor Java's oude geschiedenis is geworden — en nog meer sedert Prof. Kern in den Indischen Gids van 1903 de belangrijke inhoud van de zangen XIII en XIV van het lofdicht Nâgarakrêtâgama ontsloot en den belangstellenden de uit de 14de eeuw herkomstige opsomming van Madjapahit's onderhoorigheden deed kennen, is een andere lijst van de buitenbezittingen van dat Javaansche rijk eenigszins op den achtergrond geraakt, te weten die van de kroniek van Pasei, zooals zij sedert 1867 door Veth was gepubliceerd en in het tweede deel van zijn boek over Java (1878) voorkwam. De groote verdienste van die lijst is wel, dat zij eene vrij juiste geographische rangschikking van de Madjapahitsche onderhoorigheden bevat, en daar zij voor het onderwerp, waarover dit opstel handelt, in hare wordingsgeschiedenis een belangrijk gegeven bevat, moge die geschiedenis hier nog eens kort in herinnering worden gebracht.

In het Journal Asiatique van Juni 1846, 4me Serie, Tome VII, p. 552 werd door E. Dulaurier een lijst gepubliceerd van landstreken, die op het tijdstip van den val van Madjapahit aan dat Javaansche rijk onderhoorig waren. Dulaurier

15N=186393

had die lijst in 1840 aangetroffen in de Maleische handschriften, die Raffles had verzameld en geschonken aan de Royal Asiatic Society te Londen, aan het slot van een Hikajat radja radja Pasei, waarvan Brandes vermoedt, dat zij vrij laat, misschien wel in het begin van de 19de eeuw, is geschreven ¹⁾.

Intusschen bleek die lijst onvolledig, corrupt en verward te zijn, vooral nadat Dulaurier de genoemde Pasei'sche kroniek in zijn geheel had uitgegeven in het eerste stuk van zijne *Collection des principales chroniques Malayes* van 1849 p. 98, en nadat hij in Juni van dat jaar in het *Journal Asiatique*, 4me Serie, Tome XIII, p. 523 een toevoegsel aan zijn eerste over deze aangelegenheid handelend opstel had doen opnemen.

Sedert brachten Pijnappel (*Journal Asiatique* 1846, 4me Serie, Tome VII p. 544) en Logan (*Journal of the Indian Archipelago and Eastern Asia* 1848, II noot op p. 604) verbeteringen in de genoemde lijst in verband met de gegevens van de kroniek zelf, zoodat daarin hoe langer hoe meer een juiste geographische volgorde viel te onderkennen, en nadat door van der Tuuk nog enkele fouten waren verbeterd (in een noot op blz. 116 van het in 1862 verschenen boek van A. W. de Klerck, *Lassen's Geschiedenis van den Indischen Archipel*), is dit onderwerp in zijn geheel onder de oogen gezien door Veth in het *Tijdschrift voor Nederlandsch Indië* van 1867 Dl. I blz. 88 en Dl. II blz. blz. 96. Na zich nog eenige opmerkingen van Meinsma in datzelfde *Tijdschrift* van 1867 Dl. I blz. 96 ten nutte gemaakt te hebben, heeft Veth de lijst van Madjapahit's onderhoorigheden vastgesteld, die in zijn *Java* (eerste druk, dl. II, blz. 133, noot; tweede druk, dl. I, blz. 222 noot) te vinden is, en sedert als de opsomming van de buitenbezittingen van Madjapahit, voor zoover zij in de kroniek van Pasei behandeld worden, is overgenomen.

¹⁾ Pararaton blz. 130. Blijkens *Encycl. v. N.I.* IV blz. 382 noot onder 2de kolom waarschijnlijk in de 18de eeuw.

Zie hier hoe die lijst, voorzien van enkele aanteekeningen nopens de verklaringen tot welke de daarin genoemde landstreken aanleiding hebben gegeven, er uit ziet:

A. 1. Tambalan (de Tambelan eilanden); 2. Siatan (Anambas-eilanden, Siantan-groep, door Logan herkend); 3. Djemadja (West-Anambas); 4. Boengoeran (Groot Natoena. Dulaurier gaf eerst op بعون en dacht aan een schrijffout voor بنگاوان een eilandje Bangkawan t. N.O. van Borneo, t. O. van het grootere eiland, dat de Engelsche kaarten thans Banguay noemen); 5. Serasan (Hoog-eiland van de Serasan-groep der Natoena-eilanden. Dulaurier gaf eerst سران en dacht aan Serang in Bantam, dat hier geheel misplaatst was; hadde er Serang gestaan in tegenstelling van سيران voor Seran = Ceram — zie bij n°. 31 —, dan was er hier eerder te denken geweest aan het eilandje Serang bij Singkep); 6. Soebi (Vlak-eiland van de Zuid-Natoena of Soebi-groep. Dulaurier schreef eerst Soerbi en dacht aan Soerabaja, dat hier geheel misplaatst was); 7. Poelau Laoet (Noord Natoena); 8. Tioeman (eilandje t. O. van het Maleische schiereiland bij de grens van Pahang en Djohor); 9. Poelau Tinggi (klein eilandje t. Z. van Poelau Tioeman); 10. Pëmanggil (tusschen Poelau Tioeman en Poelau Tinggi t. O. van het Maleische schiereiland. Meinsma heeft op overtuigende gronden aangetoond, dat dit eilandje bedoeld is en dat de veronderstelling van Dulaurier, dat bedoeld zou zijn Pëmanggilan Karimata, d. i. het ontmoetingspunt voor de vloten der Madjapahitsche vorsten bij de Karimata-eilanden, onjuist was); 11. Karimata; 12. Blitoeng; 13. Bangka; 14. Lingga; 15. Riau; 16. Bintan (in den Riouw-Archipel, vroeger ook Bentan, Bentam of Bentam genoemd. Dulaurier dacht verkeerdelijk aan Bantam op Java. Bintang was na de verovering van Malakka door de Portugeezen de zetel van de Maleische Sultans, zie bij n°. 29; 17. Boelang ('t Z.W. van Batam in den Riouw-Archipel. Dulaurier dacht aan Bolaäng —

Mongondou, — Oeki, — Itang ter noordkust van Celebes); 18. Sambas; 19. Mampawah; 20. Soekadana; 21. Kotawaringin; 22. Bandjarmasin; 23. Pasir; 24. Koetei (Koetei in Oost-Borneo, zooals door Pijnappel het eerst is opgemerkt. Dulaurier had كوتيس geschreven en aan Koedoes in Djapara gedacht); 25. Beraoe (Dulaurier wist met zijn برومك geen weg; Van der Tuuk en Veth dachten aan Broenei; Meinsma toonde uit den tekst van de kroniek aan, dat het Beraoe moest zijn); 26. Djambi; 27. Palembang; 28. Pasei; 29. Oedjoeng Tanah (Djohor. In 1539 bezocht Ferdinand Mendez Pinto de kusten van het Maleische schiereiland. Hij maakt o. a. melding van het rijkje Jantana, op latere kaarten Viontana en door de Chineezzen van de Ming-dynastie, 1368—1643, Utang-talim genoemd. Dit rijkje is Djohor. „Johore is situated near Pahang and is also called U-tang-ta-lim", Groeneveldt, Notes p. 135. Volgens Pinto heerschte de vorst van Oedjong Tanah — Jantana — over Bintang = Bentan van Marco Polo, zie bij 16 en beoorloogde hij als bondgenoot van de Koningin van Aroe op den Sumatrawal de vorsten van Atjeh, met het gevolg, dat de stad Jantana verwoest werd. Vergel. Dr. R. Martin. Die Inlandstämme der Malayischen Halbinsel. Jena 1905, S. 116, en Raden Hoesein Djajadinigrat in Bijdragen T., L. en Vk. v. N. I. Dl. LXV 1910 blz. 156. Het schijnt, dat kaap Oedjoeng Tanah — Roumanie — haar naam aan het geheele landschap gegeven heeft); 30. Bandan (Banda); 31. Seran (Ceram, zie bij 5 en hieronder); 32. Larantoeka (Larantoeka op Flores naar Veth's lezing. Dulaurier las eerst كرتنوك en Gorontola, voor Gorontalo. Meinsma dacht aan eene corruptie voor Ternate, doch Veth ontcijfert كرتنوك en meent dat de eerste K een L moet zijn, zoodat Larantoeka te lezen is. In de kroniek stonden n°s 31 en 32 na 35); 33. Bima; 34. Sambawa (het landschap Soembawa); 35. Salamparang (Lombok. Volgens de Lomboksche verhalen zagen de Baliërs, als zij naar Lombok overstaken het Rindjana-Poenikan gebergte

als een scherpe steen, een Sela-parang, weshalve zij het eiland Sassak Selaparang noemden; Lombok is de naam, die de inlandsche zeevaarders aan het eiland gaven naar het plaatsje van dien naam aan de oostkust); 36. Bali; 37. Blambangan (Blambangan op Java's Oostkust. Dulaurier dacht aan het eilandje van dien naam t. N. O. van Borneo. Pijnappel en van der Tuuk wezen er reeds op, dat na Bali opgesomd niet anders dan het bekende landschap op den Javawal bedoeld kon zijn).

Men ziet, na de opsomming van de eilanden tusschen Borneo en het Maleische schiereiland, gaat de schrijver van de Hikajat radja radja Pasei over de eilandjes bij dat schiereiland gelegen en over Bangka en Blitoeng naar den Riouw-Archipel, en na eene opsomming te hebben gegeven van de staatjes op Borneo komt hij op Sumatra, om na Djohor vermeldt te hebben verder te gaan naar de Molukken en de Kleine Soenda-eilanden om met Blambangan in Oost-Java te eindigen. Evenwel, de geheele eer van deze vrij systematische rangschikking mag niet aan dien kroniekschrijver worden gegeven, omdat, het werd boven reeds opgemerkt, de hand van Dr. Veth bij die rangschikking behulpzaam is geweest, gelukkig niet zonder dat die geleerde van zijne handeling behoorlijk verslag heeft gedaan, zoodat het mogelijk is de oorspronkelijke rangschikking op dit punt weder te herstellen. Daar juist die rangorde voor ons onderwerp van belang is, zij hier geconstateerd:

1°. dat in de oorspronkelijke gegevens van de kroniek van Pasei op Bandan volgden Bima, Sambawa en Salamparang en dat tusschen dat eiland (Lombok) en Bali opgenoemd werden Seran en wat Veth voor Larantoeka aanzag;

2°. dat Veth de verplaatsing van die namen achter Bandan verklaart door te zeggen, dat Seran en Larantoeka tusschen Lombok en Bali geen plaats konden vinden, m. a. w. misplaatst waren;

in Zang XIII en XIV van het in 1896 in de Verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, Dl. XLIX, 1ste stuk, door wijlen Dr. Brandes uitgegeven gedicht „Nâgarakrêtâgama. Lofdigt van Prapanjtja op Koning Radjasanagara, Hayam Wuruk, van Madjapahit”, naar het eenige daarvan bekende handschrift, aangetroffen in de Puri te Tjakranagara op Lombok, sedert door Prof. Kern voor een groot deel vertaald in verschillende stukken van de Bijdragen voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned. Indië, en waarvan de landenlijst te vinden is op blz. 351 e. v. van den Indischen Gids van 1903, I, in het opstel van dien geleerde over het Nâgarakrêtâgama, dat hij een Oud-Javaansch geschiedkundig gedicht uit het bloeitijdperk van Madjapahit (het gedicht is in 1365 A. D. geschreven) noemt. Deze lijst, waarvan voorzoover regel 1—6 van Zang XIII Nâgarakrêtâgama betreft eene letterlijke vertaling voorkomt in Encycl. van N. I., IV, blz. 200, noot 3, terwijl eene transscriptie van de laatste $2\frac{1}{2}$ regels van Zang XVI wordt aangetroffen op blz. 342, noot 2, Dl. XXV (1908) van dit Tijdschrift, wordt hier nog eens in haar geheel afgedrukt, omdat sommige van de door Kern, Rouffaer, van Hasselt en Groeneveldt met meer of minder zekerheid reeds herkende namen wellicht verbetering zullen blijken te behoeven, terwijl ook nog enkele niet herkende namen op verklaring wachten.

C. De dichter begint met *Sumatra*, of, zooals hij het eiland noemt: 1. Malayu, blijkbaar de algemeene naam van gansch Sumatra bij de Javanen. Op Sumatra liggen de volgende landschappen: 2. Djambi (dat Rouffaer voor het Mo-lo-yu van de Chineesche kronieken houdt — Malajoe proper. — Zie Notul. Bat. Gen. 1909 XLVII, blz. 116); 3. Palembang; 4. Têba (d. i. naar Kern in Ind. Gids 1903 I, blz. 352 meende volgens gewestelijk Bataksche uitspraak Toba, maar v. Hasselt wees reeds op Tebo = Boven Djambi in Encycl. v. N. I., IV, blz. 200 noot 3, waarmede Prof.

Kern mij verklaarde in te stemmen); 5. Dharmâçraya (lett. „Stut van de Boeddhistische wet”. Rouffaer denkt dat hiermede Poelau Poendjoeng en Sigoentoer, Batang-Haridistricten, bedoeld zijn, zie Notul. Bat. Gen. 1909 XLVII, blz. 118); 6. Kandis (Rouffaer ibid. denkt aan het terrein bij „de rivier Kandis bij Koto Toeo, 25' recht Noord van Poelau Poendjoeng”); 7. Kahwas?; 8. Manangkabo; 9. Siyak; 10. Rëkan (thans Rokan); 11. Kampar; 12. Pane; 13. Kâmpé (volgens Rouffaer Poelau Kompei en niet Moeara Kompeh, Encycl. van N. I., blz. 200); 14. Haru (zie **B.** bij n°. 4); 15. Mandahiling; 16. Tumihang (lees Tamihang); 17. Parlak; 18. Barat (de „West-kust.” v. Hasselt in Encycl. v. N. I., IV, blz. 200, noot 3); 19. Lwas (Padang Lawas of Gajoe Loeös?); 20. Samudra; 21. Lamuri (Indrapoeri? Rouffaer); 22. Batan (wellicht een landschap op Sumatra, waaraan hier eerder gedacht schijnt te moeten worden dan aan Poelau Batam in den Riouw-Archipel); 23. Lampung; 24. Barus. „Deze en nog andere liggen in 't land Malayu”.

Na Sumatra — vervolgt Kern in Ind. Gids 1903, I, blz. 352 — komt aan de beurt 25. „het eiland Tañdjungnagara”; dit woord is synoniem met Tandjungpura (vergel. **B.** bij n°. 3), en dat dit de Javaansche naam voor *Borneo* is, blijkt uit het vervolg, want als onderdeelen van Tañdjungnagara noemt de dichter op: 26. Kapuas; 27. Katingan (of Mendawei-rivier in de afdeeling Sampit); 28. Sampit; 29. Kuta Lingga (Lingga aan de vereeniging van de gelijknamige rivier en de Soengei Batang Loepar in Serawak”, Rouffaer); 30. Kuta Waringin; 31. Sambas; 32. Wawai (volgens Rouffaer's scherpzinnige aanwijzing Moeara Labai aan de mond van de gelijknamige rivier, zijrivier van de Mendawah); 33. Kadangdangan (Këndawangan; Rouffaer); 34. Landa (Landak); 35. Samëdang (?); 36. Tirem (Péniraman aan de Kapoeas Ketjil; Groeneveldt in Encycl. v. N. I. IV, blz. 384); 37. Sedu (Sadong in Serawak; Rouffaer ibid.); 38. Burune (ng; Broenei, Kern);

39. Kalkasaludung (de Maloedoe-baai; Rouffaer); 40. Solot (Soeloe; volgens de inheemsche kronieken ± 1390 A. D. door een vorst van Minangkabau, Radja Baginda veroverd. Zie *The history of Sulu* by Najeeb M. Saleeby, Manila 1908); 41. Pasir; 42. Baritu; 43. Sawaku (het eiland Séboekoe); 44. Tabalung (Sambalioeng? Rouffaer; het komt mij eenvoudiger voor hier te denken aan **Tabalong**, het tegenwoordige district in de afdeeling Amoentai); 45. Tuñdjungkute (Koetai, Rouffaer); 46. Malano (Balinean aan de Redjang-rivier in Serawak; id.) met hoofdstad Tañdjungpuri.

Als onderhoorigheden op 't schiereiland van *Malakka* — waarvoor een verzamelnaam ontbreekt zooals Rouffaer in *Encycl. v. N. I.*, blz. 384 opmerkt — worden opgegeven: 47. Pahang; 48. Hudjung Tanah ¹⁾ (Djohor, zie **A** bij n°. 29); 49. Lëngkah-suka (Sélangor? Rouffaer); 50. Semong (toen ik aan Prof. Kern mededeelde in Semong het gebied van de Negritische stammen in de Noordelijke staten van het Maleische schiereiland te zien — de **Sēmang** of **Samang** of **Seumang** zie K. Martin, *Die Inlandstämme der Malayischen Halbinsel*, Jena 1905, S. 187 — antwoordde Prof. Kern mij, dat deze verklaring voor Saimwang-Sēmang hem ook schriftelijk was medegedeeld door den heer Otto Blagden); 51. Kalanten; 52. Tringano; 53. Nagor (Ligor, Lakon; Rouffaer); 54. Pakamwar (Moear of Pēken Moear; id.); 55. Dungun (thans „North Cape” in Kēmaman; id.); 56. Tumasik (Singapoera, Vergel. **B** bij n°. 10); 57. Sang hyang hudjun (Oedjoeng Salang? Rouffaer); 58. Kélang; 59. Kēda (Kēdah); 60. Djére (Djering? bij Patani; Rouffaer); 61. Kañdjapiniran(?), benevens eenige eilandengroepen.

Overgaande tot de bezittingen *ten oosten van Java*, vermeldt de dichter de volgende namen: 62. Bali met 63.

1) Ook in Ned. Indië is Oedjoeng Tanah geen ongewone naam; zoowel een kaap in Indramajoe als een kustgedeelte even ten noorden van Makasar dragen dien naam.

Badahulu en 64. Lwâ-gadjah(?); 65. Gurun I met Sukun als hoofdplaats (**Noesa Pënida**); 66. Taliwang (op Soembawa); 67. Dompò (id.); 68. Sapi (id.); 69. Sang hyang Api (Goenoeng Api of Sangeang; Rouffaer); 70. Bima (op Soembawa); 71. Seran I (volgens Rouffaer Ceram); 72. de eilandengroep Hutan Kadali (volgens Rouffaer valt te denken aan de Kanarigroep t. Westen van Misool); 73. Gurun II (Gorong = Goram-Archipel, zie **B** bij n°. 1); 74. Lombok Mirah (lees **Lombok** en **Birah**, twee havenplaatsen op de Oost- en de Noordkust van Lombok, dat zijn naam te danken heeft aan de vreemdelingen — Boegineezen e. d., Vergel. **A** bij n°. 35, — die in de baai van Lombok en te Laboehan Birah landden; als verzamelnaam hier dus **Noord-Oost Lombok**); 75. Saksak (de inheemsche naam voor Lombok, Vergel. **A** bij n°. 35 en waarmede hier in tegenstelling van 74 bedoeld zal zijn de bewoonde vallei ten zuiden van het Poenikan-Rindjani-Anak Darë-gebergte dus **de vallei van Lombok**, die door de bevolking wordt verdeeld in Bat-Djoering en Timoe Djoering, een Westelijk en een Oostelijk deel); 76. het landschap Bantayan (Bonthain; Rouffaer) met hoofdplaatsen Bantayan en Luwuk (Loewoe; id.); 77. de eilandengroep Udamakatraya(?); 78. Makassar; 79. Butun (Boeton); 80. Banggawi (Banggaai); 81. Kunir(?); 82. Galiyao (Kangean); 83. Salaya (Saleyer); 84. Sumba (Soemba); 85. Solot (Solor); 86. Muar (Honimoa = Sapiroewa, zie Rouffaer in dit Tijdschrift 1908, blz. 342); 87. Wandan (Banda); 88. Ambon; 89. Maloko (Ternate; Rouffaer); 90. Wwanin (Onin op Nieuw-Guinea; Rouffaer in Encycl. v. N. I., IV, blz. 385); 91. Seran II (Zuid-West Nieuw Guinea, zie het zeer belangrijke artikel van Rouffaer in dit Tijdschrift 1908, blz. 308 e. v.); 92. Timor en vele bijbehorende eilandjes.

Wat nu de thans aan de orde zijnde namen betreft, zoo blijkt uit deze uitvoerige lijst:

1° dat Goeroen in deze lijst evenals in de Pasei-lijst en evenals in de mededeeling van den op blz. 225 bedoelden

Chineeschen schrijver en bovendien in Zang XVI Nâgara-krêtâgama (Bijdr. 1910, blz. 358) genoemd wordt bij Bali;

2° dat bij het zoeken naar het met Goeroen bedoelde landschap een nadere aanwijzing komt: de hoofdplaats Soekoen.

En daar nu tusschen Bali en Lombok gelegen is het eiland Noesa Pénida, waarop het dorp Soekon (zie kaart Bali 1 : 250 000, Topographische Inrichting Batavia 1909), zoo is m. i. het bewijs geleverd, dat met Goeroen van de Pasei-lijst (n°. 32), dat dan Goeroen-soekoen گورنسونگ te lezen is, allerminst Larantoeka maar evenals met Gurun I¹⁾ van de Nâgarakértâgama-lijst (n°. 65) Noesa Pénida²⁾ bedoeld is. Maar *als* dat zoo is, dan doet de geographisch zoo juiste lijst van Pasei ons ook voor Seran (n°. 31 van die lijst) tusschen Bali en Lombok in de buurt van Noesa Pénida zoeken en dan kan dit niet anders doelen dan op Serangan, het eiland met zijn heiligen koraal-tempel aan den ingang van Pantai Timoer.

Is deze veronderstelling juist, dan wijzen de drie hooger behandelde kronieken, voorzoover wij ze thans begrijpen, als Madjapahitsche onderhoorigheden aan:

Gurun I = Noesa Pénida: A n°. 32 en C n°. 65.

Gurun II = Gorong of Goram: B n°. 1 en C n°. 73.

Seran I = Ceram: B n°. 2 en C n°. 71.

Seran II = Zuid-West Nieuw Guinea: C n°. 91 (Rouffaer).

Seran III = Serangan: A n°. 31.

De bevestiging van het bovenstaande en misschien nog andere bijzonderheden nopens de Madjapahitsche onder-

1) Blijkens een schrijven van den heer Rouffaer aan Prof. Kern heeft ook R. Goeroen aangewezen tusschen Bali en Lombok (mededeeling van Prof. Kern).

2) De Pénida-groep waartoe ook behooren de eilandjes Lëmbongan en Tjëningan is met zijn 12 000 inw. als onderdeel van Kloengkoeng bij het rechtstreeks bestuurd gebied ingelijfd en verdeeld in twee districten, Batoe Moenggoel en Toja Pakeh, met negen desagebieden. Het eiland Pénida (goeroen = wildernis, woestenij) is zeer onvruchtbaar.

hoorigheden, die men dacht te vinden in een tweetal in transcriptie ten dienste staande kronieken, een afschrift van een Oesana Bali waarvan het lontargeschrift eigendom is van von Goesti Wajan Djilantik van Karang Tangkëban (Tjakra Nagara) en een afschrift van een Babad Lombok, waarvan de lontars thans in het Museum Prins Hendrik te Rotterdam bewaard worden, zijn daarin niet aangetroffen, alhoewel Prof. Dr. J. C. G. Jonker zoo welwillend was de op het genoemde onderwerp betrekking hebbende gedeelten van die soms vrij onduidelijke en blijkbaar corrupte afschrift-kronieken na te gaan. Omtrent de eilandjes Goeroen en Serangan werden daarin geen gegevens gevonden, doch in 't kort moge hier worden medegedeeld, wat de genoemde kronieken nopens de Madjapahitsche veroveringen vertellen. Het mag verwonderlijk weinig genoemd worden, als men in acht neemt, dat de schrijfkunst op de eilanden Bali en Lombok met het Hindoeïsme vrij algemeen werd, dat geen Islam daar de duurzame lontargeschriften uit dien tijd in discrediet bracht en dat de geweldige expansie van Madjapahit over den Indischen Archipel in de eeuw van den ijzeren kanselier Gadjah Mada diepen indruk moet hebben gemaakt, terwijl bovendien de standaardlijst van de Nâgarakrêtâgama zich in de boekerij van de poeri te Tjakra Nagara bevond en dus schrijvers van plaatselijke kronieken tot leiddraad had kunnen dienen.

In de eerste plaats dan de Oesana Bali. Uit eene inhoudsopgave van dat geschrift door R. Friederich in Tijdschr. v. N. I. 1847, blz. 245 e.v., blijkt reeds dat het handelt over de verovering van Bali door den broeder van den vorst van Madjapahit, Arja Damar en den patih Gadjah Mada en de verdeeling van Bali onder de grooten van het land, nadat de vorst van Madjapahit er een opstand had gedempt. Het in de Nâgarakrêtâgama-lijst (bij n°. 63) genoemde Badahalu, waarvan de naam terug te vinden is in de tegenwoordige districtshoofdplaats] van Gianjar, wordt in deze kroniek ook herhaaldelijk als] een machtig

vorstendom genoemd, zelfs als heerschende over Boegis, Boni, Tambora, Bima, Makassar, Soembawa, Sasak, Madoera, Kangean, Badjo, Mandar, Blambangan, en Djembrana, terwijl de Oesana Djawa volgens Friederich eene opsomming van Madjapahit's onderhoorigheden bevat tot welke zelfs China en Oelanda zouden behooren.

Het thans met behulp van Prof. Jonker geraadpleegde exemplaar vertelt van den vorst van Madjapahit (Sang anđiri ring Madja-langě) en zijn patih (rakrijan patih) Gadjah-Mada en hoe Bede-oeloe (Badé Moerdi) door de macht van Arja Damar verwoest werd, maar overigens komt er omtrent de veroveringen van Madjapahit niets in voor. Het in de Nāgarakrētāgama-lijst bij n°. 64 vermelde Lwâ-gadjah is ook in dit geschrift niet aangetroffen, doch wanneer Lwâ (zie Kawi Wbk. v. d. Tuuk s.v. lo, loha en lwa) de stam is van Lolowan (Wbk. v. Eck loh en Lohlohan), dan zou Lwâ kunnen wijzen op de bij Nēgara, de hoofdplaats van Djembrana gelegen desa Lolowan, waar plaatselijk onderzoek misschien de combinatie met Gadjah kan verklaren.

Dat een ander handschrift van de Oesana Bali nog belangrijke gegevens nopens de door Madjapahit op Bali getroffen bestuursmaatregelen bevat, volgt uit Bijdragen 1910 blz. 359 en 360.

Ten slotte nog een enkel woord over hetgeen de Babad Lombok nopens ons onderwerp mededeelt. Deze kroniek, die hier en daar sterk Mohammedaansch getint en waarschijnlijk niet van oude herkomst is, omdat er woorden als bédil (geweer) en ringgit in voorkomen, vermeldt hoe de Javanen ten tijde dat zij nog niet wisten wat de Islam en wat het heidendom (agama kapor) was, onderwezen werden door een zekeren pandita Garendah, die bij Poelau Bétawi landde en door het overtuigende van zijne woorden den Javanen den waren godsdienst deed aan nemen. Daarna zond de vorst van Madjapahit zijne zonen uit om de lieden van Bali, Sasak, Timor tot aan Bandjar, Makassar, Poelau

Moloko (Malaka) en Djambi te onderwijzen en er dan te blijven heerschen. Zij vertrokken, begeleid door den patih, en het ressort van den oudsten zoon was Bali, Lombok (boemi Sasak) en Soembawa; dat van den jongeren zoon boemi Boegis (Celebes) en Ternate met bijbehorend gebied; dat van den jongsten zoon Bandjar (masin) en wat daarbij behoort; dat van den middelsten zoon was Madjapahit (hier is de geraadpleegde tekst waarschijnlijk corrupt). De heerscher over Lombok deed den vorst van Pamotan (bestaat nog) de Agama Boeda verwerpen en den waren godsdienst aannemen, waarna de Javaansche prins zich daar vestigde; de heerscher van Bali bleef in Kloengkoeng; de prinsen van Soembawa, Boegis en Bandjar bleven ieder op zich zelven. Hierna vermeldt de kroniek vulkanische uitbarstingen, overstromingen en pogingen der menschen om zich te redden; de vorst vluchtte in een vaartuig naar Lalawan (= Lolowan in Djembrana), waar hij zich verborg. Later stichtte hij de residentie Karang Lombok en de dorpen Karang Moemboel, Karang Boengbang, Toembélalang, Karang Pëlëm, waar de ambtenaren woonden, terwijl in Bajan (Noordkust) en Kadjagih (Padjanggi?) voornamen hoofden woonden. Daar de Babad Lombok verder voor ons onderwerp niet van belang schijnt, worde met het hier medegedeelde, voor de opgave waarvan ik Prof. Jonker dankbaar ben, volstaan.

